

Oponentský posudek disertační práce

Vera Yakimova: Putování literárního kánonu

(doktorské studium, FF JU, obor Dějiny novější české literatury)

Předložená disertační práce představuje souborné, promyšlené a odbornou i primární literaturou vesměs podložené dílo, které souhrnně a komplexně analyzuje jak genezi a pozdější modifikace konceptu literárního kánonu, tak i soudobé způsoby jeho koncipování a uvažování o něm, ať už v rámci jakéhosi soudržného celku kánonu tak vůbec, anebo v rámci jeho jednotlivých složek a prvků. Metaforika cesty či putování, jež je jakýmsi leitmotivem doktorandčiny díky, není v tomto provedení jen vnějškovým ornamentem, ale skutečně vyznačuje její způsob uvažování, který se zakládá na otevřenosti a ochotě setrvat v procesu myšlení namísto rychlého směřování za řešením a paušalizujícím výsledkem.

Práce má zřetelné členění a zvolený postup výkladu je koherentní a čitelný. Začíná se logicky teoretickými přístupy ke kánonu, v nichž jsou shrnuty dějiny tohoto literárněvědného konceptu, ale také základní neuralgické body, jež vyplývají z různorodých přístupů, které jsou v současné teoretizaci kánonu patrné. Tato vstupní kapitola je sumarizací a komentářem stavu, proto k ní nemá smysl vztahovat kritéria originality vlastního řešení. Je napsána přesně, hutně, se zřetelnou argumentací a adekvátním prostorem, který je věnován jednotlivým pojetím. Smysluplné mi přijde i řazení, které sleduje spíše tematickou linii, a tedy jakási jádra dobových konceptů kánonu, než aby postupovalo přísně chronologicky a věnovalo se jednotlivým pojetím důsledně v pořadí, jak se v našem světě postupně zjevovala. A z hlediska argumentačního oceňuji navržené řešení, které kanonickým dílům připisuje i předpoklad estetické hodnoty, namísto aby jej chápalo jako jakýkoli autoritativní soupis. Přesná je i analýza problémů, které skýtá nejkanoničtější dílo o kánonu – Bloomův *Kánon západní literatury*. Zde se ukazuje jako velice produktivní, že autorka Bloomův nepřilíh vyargumentovaný předpoklad estetické hodnoty nasvědčuje studii Jana Mukařovského; jeho analýza estetické hodnoty vnáší do problematiky produktivní řešení, zároveň ale myslím, že jeho předpoklad „všeobecné platnosti“ normy, s níž pracuje autorka na s. 48, je poněkud problematický a nynější stav fungování literatury nejspíš dokládá, že takovouto nadosobní normativní platnost asi předpokládat nelze.

Druhá kapitola se věnuje problematice kánonu v cizím prostředí. Začíná produktivním zvážením konceptu světové literatury (Weltliteratur) jako komparatistického pojmu. Analýza zrodu tohoto pojmu v Goethově myšlení je užitečná a dobře vytváří podloží pro další argumentaci. Tři nastíněná pojetí Weltliteratur i s nimi funkčně související teorie překladu se

pak ukazují jako podnětná pro zvažování způsobů, jimiž funguje literární kánon v cizím prostředí. V této kapitole se už dostává více ke slovu i autorčino vlastní uvažování a řešení problémů, počínaje otázkou výběru textů, s nimiž se rozhodla pracovat, a konče vlastními navrženými řešeními.

Otázka literárního kánonu v cizím prostředí je pak řešena na praktické rovině ve třetí kapitole, která se věnuje formování českého literárního kánonu v Bulharsku. Zde se autorce podařilo – i s následnou přílohou, mapující české překlady do bulharštiny od roku 1944 do současnosti – výchozí teoretizace velice produktivně domyslet na konkrétní materiálové oblasti. Výklad je díky dvěma předchozím kapitolám strukturován tak, aby neulpíval na popisu a evidenci, ale aby byl schopný postihnout základní mechanismy, jež se při fungování české literatury v překladech v bulharském kontextu objevují. Výsledek, nabídnutý touto kapitolou, je zcela originální, přesvědčivý a nesporně přínosný; je navíc poučný zpětně i pro české prostředí, jemuž tento úhel zasvěceného pohledu logicky chybí. V této kapitole spatřuji i zcela původní přínos disertační práce.

Z hlediska praktického textového provedení a „řemeslných“ postupů oceňuji zvolené řešení cizojazyčných citátů, kdy autorka pracuje s originály, do poznámky pod čarou ale nabízí i vlastní české překlady. Zde mám drobnou výtku ohledně uvádění anglických titulů: Myslím, že bychom měli respektovat jejich vlastní tradiční normu a psát všechna plnovýznamová slova v názvech děl velkými písmeny, tedy *Pleasure and Change*, a nikoli *Pleasure and change* (příklad ze s. 33); zvolené kolísání je nemilé především tam, kde se oba způsoby psaní mísí: *The Western Canon. The books and the school of the ages* (s. 40). Výjimečně lze nalézt chybu i v uvádění jmen: Jan Gorak je ve svých knihách o kánonu vesměs uváděn s krátkým „a“, a nikoli jako „Gorák“ (s. 52). A osobně se rezervovaně stavím i k rozhodnutí překládat do češtiny názvy děl, které dosud počestěny nebyly, jako např. Guilloryho *Kulturní kapitál* (na s. 57); zde není k dispozici překladatelské řešení, protože celek dosud nikdo nepřeložil, a proto bych preferoval držet se spíše znění pouze v původním jazyce. Osobně mám také určité námitky proti příležitostnému škatulkování jednotlivých teoretiků a kritiků za pomoci jejich etnické či národnostní příslušnosti; chápu sice, že stylizačně se tím dostává prostor vyjadřovací různosti, ale zároveň myslím, že charakteristika „indioamerická badatelka“ (s. 82) u Gayatri Chakravorty Spivak je možná užitečná proto, abychom se nedivili exotičnosti jména, ale jinak je zcela nicneříkající; zvláště v americkém kontextu je takřka každý rodinným původem odněkud a fakt, odkud pochází dotyčný autor či jeho předci, nám obvykle nic neposkytuje. Že nejde o jednotlivinu, ukazuje i spojení „belgicko-americký teoretik překlada André Lefevere“ na s. 94. K dalším drobným

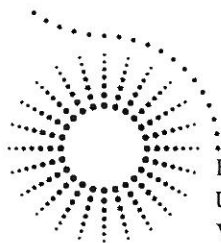
stylizačním prohrěškům patří výraz „sborník povídek“ namísto soubor povídek či sbírka povídek (s. 126) či špatný přepis autorských jmen při překladu pasáže z úvodu k jedné bulharské antologii mladé české poezie: na s. 133 má být Rudčenkova namísto „Rudeníčková“, Fridrich namísto „Friedrich“ a Stöhr namísto „Steer“. Odstranit by bylo bývalo při závěrečné editaci vhodné i provazování jednotlivých pasáží za pomoci deklarování svého úmyslu v kondicionálu, např. „Na závěr bych ráda ocitovala“ (s. 145). V psaném textu nemá takový kondicionál smysl, protože není součástí komunikačního návrhu či vyjednávání; autorce nikdo nemůže bránit, aby se při psaní vydala kamkoli, čili nemá cenu říkat, co by ráda dělala, ale rovnou to dělat.

Práci shledávám jako přínosnou, původní a produktivní; splňuje dle mého soudu veškerá kritéria kladená na disertační práce na daném oboru. Proto práci **jednoznačně doporučuji k obhajobě.**

V Praze dne 12. 10. 2012

Prof. PhDr. Petr Bílek, CSc.

Ústav české literatury a literární vědy, oddělení komparatistiky

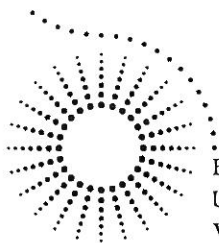
Prof. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A.

Posudek na disertační práci mgr. V e r y Y a k i m o v é

Putování literárního kánonu

Ve své disertační práci se Vera Yakimova soustředí na problematiku utváření, proměn, fungování a jak sama píše „putování“ literárního kánonu (zejména) v cizím prostředí. Tím se také práce dotýká otázek hermeneutiky literární recepce: autorku zajímá, jakým způsobem komunikují zahraniční čtenáři s cizími kanonickými díly. Kategorie kánonu a kanoničnosti není oddělitelná od kategorií „klasičnosti“, „tradice“, „estetické hodnoty“, „representativnosti“, resp. „kulturního kapitálu“, ale také literární hodnoty a hodnocení, proto také věnuje autorka těmto kategoriím ve své práci náležitou pozornost. Kanonický text znamená, že takový text získal závaznou nadhistorickou platnost a tím „nedotknutelnost“, zároveň ovšem také specifickou uzavřenost a nesrozumitelnost, která se dovolává textu „druhého stupně“: komentáře interpreta, který vstupuje mezi kanonizovaný text a čtenáře.

Při zkoumání literárního kánonu není možné se vyhnout „kanonickému“ *Kánonu západní literatury* Harolda Blooma. Vera Yakimova mu věnuje kritickou pozornost, všímá si také Bloomovy asi nejoblíbenější manýry, totiž subjektivizace textu, kdy Bloom zachází s postavami jako Hamlet, Othello nebo Falstaff jako by byli na textu nezávislí, přesněji nezávisle existujícími subjekty a partnery dialogu. V knize *Shakespeare: The Invention of Human* Bloom dokonce vyhlašuje, že text je subjektem. Bloom odmítá hermeneutiku „správného“ čtení ve prospěch „ochoty“ k „misreading“ jako záruky „živé“ četby, která musí být četbou tropů a přenesených významů. Zde autorka s Bloomovým požadavkem „živé“ četby, kterou chápe jako v jistém smyslu původní, prvotní, „jedinečnou“, polemizuje ve prospěch opakovaného čtení, které by umožňovalo náležité uznání a ocenění kanoničnosti literárního textu. V pozoruhodném eseji o Freudově metapsychologické studii *Jenseits des Lustprinzips* spojuje Bloom freudovský „pud smrti“ („Todestrieb“) s puzením k doslovnému opakování a „pud erotu“ naopak s puzením k přeneseným významům. V jistém smyslu protipólem Bloomova sankcionování kánonu a jeho „soupisů četby“, které mají zachránit

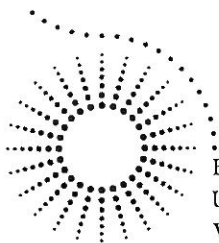
Ústav české literatury a literární vědy, oddělení komparatistiky

západní literaturu, je koncepce Johna Guilloryho, kterou rozvíjí v knize *Kulturní kapitál: Problém formování literárního kánonu* a kterou Vera Yakimova podrobně diskutuje. Guilloryho socio-kulturní a možno říci i ideologicko-kritický přístup k otázce literárního kánonu se autorce zdá využitelným pro zkoumání kánonu v cizím prostředí, právě proto, že Guillory jako jeden z mála autorů navrhuje metodologii přístupu ke kánonu.

Podstatným bodem autorčina uvažování a argumentace je také její diskuse fenoménu klasičnosti a tradice. Zde vychází především z pojetí klasičnosti Thomase S. Eliota a Franka Kemrodeho. Ukazuje se, že otázka klasičnosti zůstává stále provokativní. Přes Adornův výrok o „kletbě klasicismu“ (*Estetická teorie*), je fenomén klasicismu i dnes otevřeným a živým, nikoliv ovšem jako zvěčnění umění, vytvořeného v určitém historickém okamžiku, do „věčné hodnoty“, ale naopak jako výraz stále se obnovujícího vztahu umění a uměleckého tvoření k tradici evropské kultury a participaci na ní. Jména jako Baudelaire, Valéry, Rilke, Mandelštam, Eliot a někteří další reprezentují tento dialog s tradicí evropského klasicismu, resp. „zrození“ moderní poezie z ducha klasicismu.

V druhé kapitole své práce se Vera Yakimova zabývá komparatistickými implikacemi literárního kánonu diskusí modelu „světové literatury“ („Weltliteratur“), ale také významem překladu pro utváření literárního kánonu a jeho pozici a úlohou v cizím prostředí. Samotný pojem „cizí“, s nímž Vera Yakimova zcela záměrně pracuje, je pro její uvažování důležitý, neboť vede k otázce identity a vztahu mezi „vlastním“ vs. „cizím“; identity jako jednoho z klíčových axiomů hermeneutiky ve smyslu důležitosti rozumění „jinému“, „druhému“, „cizímu“. Pro Schleiermachera jsou pojmy „cizí“ a „jiné“ korelativní k pojmu „obecný“ v tom smyslu, že „jinému“, „cizímu“, ale také „jedinečnému“, „individuálnímu“ mohu porozumět na základě „obecného“.

Ve třetí kapitole přistupuje Vera Yakimova ke konkrétním příkladům utváření a transformace literárního kánonu v cizím prostředí, aby na nich explikovala o ověřila nosnost metodologických východisek a teoretického uvažování o literárním kánonu. Zde se zaměřila na utváření a recepci „kánonu“ české literatury v Bulharsku a přináší řadu zajímavých zjištění nejen o vývoji kulturních a literárních vztahů mezi Bulharskem a tehdejší Československem (po roce 1945), ale také o recepci české literatury v Bulharsku. Je evidentní, a autorčina

Ústav české literatury a literární vědy, oddělení komparatistiky

práce to také dokumentuje, že pro vydávání a recepci české literatury v Bulharsku v letech 1948-1989 bylo určujícím faktorem ideologické hledisko; jen tak je možné vysvětlit, že byly překládány a v přímo obrovských nákladech vydávány prózy autorů jako Jan Kozák, Jan Otčenášek nebo triviální detektivní příběhy. Situace se radikálně změnila zhroucením totalitních systémů v obou zemích na přelomu osmdesátých a devadesátých let.

Jako modelový příklad kanonizace českého literárního díla sleduje Vera Yakimova Haškovy *Osudy dobrého vojáka Švejka*, které se také v Bulharsku těší velké oblibě a dosud vyšly již v jedenácti vydáních. Také v Bulharsku je podstatným momentem přijetí *Švejka* recepcí postavy Haškova románu jako ztvárnění „národního typu“. Tím do hry vstupuje otázka, do jaké míry je status „kanonického“ díla v cizím prostředí spoluutvářen určitou stereotypní představou „národního typu“ (pokud tento vůbec existuje), zprostředkovanou literární fikcí, která může být v přímém kontrastu se skutečností.

Závěrem možno shrnout, že Vera Yakimova prokázala ve své disertační práci velmi dobrou obeznámenost s problematikou literárního kánonu, jejíž teoretická východiska dokázala ve své práci kompetentně propojit s praktickými aspekty zkoumání konstituce a transformace literárního kánonu v cizím prostředí. Kromě toho, jak již zmíněno, přináší její práci řadu málo známých informací o recepci české literatury v Bulharsku. Práci Věry Yakimové mohu proto bez omezení doporučit k přijetí a obhájení akademického titulu Ph.D.

Prof. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A.

V Praze dne 26. září 2012